

משפטו ומותו של ישו הנוצרי*

מדברי ההקדמה לספר: יש אומרים שמא תחילת המאה החולפת נכתבו כ־60.000 ספרים על חייו של ישו, ורק מתי מספר נכתבו במיוחד על המשפט, ואף מאלה נכתבו רק מועטים בידי אנשי משפט ומנקודת ראות משפטית. ומפליא הדבר, שכן אין לנו בתולדות המשפט לחקופותיהן ולמקומותיהן עוד משפט אחד שהיו לו תוצאות ממשיות ומוחשיות דומה למשפט הזה. לא היה עוד משפט כמשפטו של ישו אשר שימש עילה לטענה כה מתמדת, עיקשת ומוסכמת שנפלה בו טעות משפטית וקרה רצח שיפוטי — ואף אלה הליברלים, שוחריו שלום וצדק, המטיפים באתרוגה לשיתרוך העם היהודי, כעם, מן האחריות למותו של ישו, רובם עודם מחזיקים בדעה שמשפטו של ישו משפט טעות היה ודינו עיוות, ושיום של היהודים בני אותו הזמן הוא אף היא היתה במעל.

טוב איפוא עשה שופט בית הדין העליון בירושלים חיים כהן שלקח על עצמו את הטורח לברר וללבן את כל הפרשה מנקודת מבט משפטית, בהתחשב עם החוק היהודי והחוק הרומאי באותו הזמן, יחד עם זה לעשות אנליזה של המקורות האחרים, מגמתם, טעמם ומידת הדיוק שלהם האפשרית.

ביחס לכותבי הברית החדשה בפרשה זו כבר נאמר מפי תיאולוגים והיסטוריונים מומחים, שחברי האבגליונים לא היו רשמים ומדוחים, כי אם מטיפים ומיסיונרים. הם לא התכוננו לספק חומר היסטורי, אלא לבשר בשורה דתית. בזמן חיבור הספר היתה העדה הנוצרית ברומי עוד קטנה ועלובה ונרדפת על נפשה. כלפי פנים היה צריך להגיש את גדולתו של ישו ועמידתו בסבל וענויים; וכלפי חוץ מן הצורך היה להגיש שלא יד הרומאים היתה במעל, ולא נגד הרומאים התכונן ישו בתורתו ובפעילותו, ושום נציב רומי לא היתה לו עילה כלשהי לאסרו, לשפטו או לצלבו. עצם ההדגשה של שנת היהודים לישו, עשוי היה לדעתם להעלות את קרנם ברומי.

מתי קרה הדבר? מותו של ישו היה בשנת 30 לספירת הנוצרים, וזה 40 שנה עד שלא חרב בית המקדש. לפי שאנו מוצאים בתלמוד בבלי וירושלמי: «קודם ל־40 שנה עד שלא חרב הבית נטלו דיני נפשות», ובימי רבי שמעון בן יוחאי נטלו דיני ממונות מִישראל (ירושלמי, סנהדרין א' א.). הסנהדרין באותה התקופה, של משפט ישו, לא היתה מוסכמת אלא לדון אותן עבירות שהיו עבירות על־פי הדין היהודי, כשם שהנציב הרומי לא היה מוסמך אלא לדון עבירות עפ"י החוק הרומאי. איש הואשם בסנהדרין במעשה שלא היה משום עבירה עפ"י דין היהודי, יצא זכאי בדינו — ובזה תם ונשלם הענין של הסנהדרין. כך גם אם הובא לפני הנציב הרומאי מעשה שלא היה בו משום עבירה לפי החוק הרומי. אצל יוסף בן מתתיהו (מלחמת היהודים, 6, 2, 4) אנו מוצאים שנאשם שהובא לדין לפני הנציב הרומי על חילול בית המקדש, והאחרון העביר את הענין לסנהדרין, משום שהמעשה לא היה נגד החוק הרומאי, אך היה בו עבירה על פי הדין היהודי.

היוזמה למאסרו של ישו יצאה מן השלטונות הרומיים דווקא. היוזמה זו מסתברת על נקלה לאור ההתרחשויות לאחר מכן: אין המאסר הזה אלא צעד ראשון בהליכים משפטיים שהתנהלו לפני פונטיס פילטוס ואשר הביאו לידי צליבתו של ישו. כל 4 האבגליונים מעידים שפילטוס היה מוכן ומזומן, השכם למחרת בבוקר, לשמוע את המשפט. סימן שירע על המעצר. אולם, כותב ה. כהן: טבעי היה במצב המסוכן של הימים ההם והיחסים בין שלטונות רומי והיהודים, שהכהן הגדול של הסנהדרין ינסה למנוע את שפיתו של ישו בידי הנציב הרומי (שבהכרח היה מביאה לידי צליבתו) — על־ידי שישתכנעו הם, וישכנעו את הנציב, שישו חזר בו מן היומרות המסוכנות שלו ולא יוסיף עוד לסכן את שלום הצבור ואת בטחונו

* מספטו ומותו של ישו הנוצרי. מאת חיים ה. כהן. הוצאת דביר תל־אביב, 1968.
182 עמודים.

של השלטון הכובש. הדרך היחידה בה יכלו ללכת להשגת מטרה זו, היתה להביא לידי זיכוי של ישו או לפחות לידי השהיית עונשו, מן הצורך היה לשכנעו שיבטיח שלא לעסוק להבא בעסקי "מלכותו" ולהימנע מכל פעולה בלתי חוקית.

הצהרתו של ישו בפני הכהן הגדול שהוא המשיח, אם כי אינה עבירה פלילית, לפי דיני ישראל, יש בה דחייה מכל בכל כל של היד שהושטה לו. הסנהדרין והכהן הגדול יכלו לחסות על ישו ולהכניסו אל תחת כנפיהם, אם לפחות היה מוכן להודות במרותם ולהיכנע להגנתם. מאידך גיסא, הם לא יכלו לקבל את יומרתו ולהכיר בתביעותיו המשיחיות, לא רק מפני שהיה בכך משום עבירה דתית חמורה מצדם, אלא גם מפני שהיו נועלים בפני עצמם את הדלת להגן עליו, כלומר להכחיש את יומרתו, במשפטו אצל פילטוס. ישו סירב להבטיח שלהבא יימנע מפעולות והכרזות העלולות להפילו לפי הדין הרומי, כשם שסירב לחזור בו מתורותיו הרתיבות, הוא עמד על שליחותו המשיחית. הכהן הגדול קרע בגדיו על הצער שנכשל במשימתו.

ישו הובא בפני משפטו של פונטיוס פילטוס, הנציב הרומי, הוא אשר גזר דינו בצליבה. המשפט היה לפי נוהגי השיפוט אצל הנציבים הרומיים בזמן ההוא, ששפטו את הנאשמים שהובאו בפניהם באחד האולמות שבפריטוריום, הוא מקום מגוריהם ולא הירשו לאחרים (פרט לאפריטורים) להכנס ולשמוע. ממילא יהודים לא נכחו בעת המשפט. כל אותו הסיפור המעשה שפילטוס רצה לחון את ישו (מי הפריע בעדו?) והיהודים דווקא דרשו את דמו, והסיפור שפילטוס רצה לרגל חג הפסח להוציא ולשחרר את ישו, ולא את בראבא, נאשם אחר, והיהודים עמדו על כך שדווקא ישו יצלב — כל זה שייך לתוספות אחרונות שהנוצרים הוסיפו כדי להגדיל את איבתם ליהודים. בעת שבברית החדשה פילטוס מופיע כרחום וחנון, כל העדויות והאסמכתות של אותה התקופה הן אחרות לגמרי. אצל פילון האלכסנדרוני אנו מוצאים תיאור האיש בפי מלך אגריפא: "בעל אופי נחקשה, ללא כל התחשבות בזולת, אכזרי, מושחת, אלים, רגיל במעשי שדידה ועינויים ובהוצאות להורג ללא משפט".

ישו התיימר להיות מלך היהודים, מה עבירה היא זאת לפי דיני רומי? עם כיבוש יהודה בידי הרומיים, לא שלטו בה עוד מלכים כי אם בחסדם ומכות מינויים של שלטונות רומי: כן הומלך הורדוס על-פי החלטת הסינאט הרומי משנת 40 לפה"ס, והוענק לו תואר של שותף וידיד העם הרומי. כל מי שהתיימר למלוך בלי החלטה רשמית כזאת, הסיג את גבולו של הקיסר ובגד במלכות. עבירה זו של בזיון מלכות רומי נקבע עוד בחוק משנת 46 לפה"ס בידי יוליוס קיסר. חוק זה קבע עונש מוות לא רק על בגידה ממש בקיסר, כי אם גם על עלבון הקיסר, מרידה, עריקה, נטילת שררה, וכל עבירה אחרת נגד בטחונו או שלימותה של המדינה. הנציב שאל את ישו, האתה הוא מלך היהודים, ישו ענה: "אתה אמרת". קלוזנר מביא דוגמאות מן הספרות התלמודית שרגילים היו לומר "אמרת", במשמעות של הנה כבר אמרת, ואין אני צריך לחזור ולומר עוד; ואלמלא אמרת אתה, הייתי אומר אני אותה אימרה. צורת דיבור כזו כנראה שכחה היתה בין היהודים; ואף מצוייה בשפות אחרות: YOU SAID IT באנגלית. אילו רצה ישו לכפור היה יכול לעשות זאת במפורש וללא רמזות. יוצא אפוא, ישו הודה שהוא התיימר להיות מלך היהודים. הגנתו שמלכותו אינה מן העולם הזה וכי לא נתקבלה כהגנה טובה. ישו נמצא אשם בעבירת בזיון הוד המלכות ודינו נחרץ לצליבה.

ישו נקבר באחוזת קברו של איש הסנהדרין יוסף הרמתי. מכאן ראייה שלא נחשב כאחד מהרוגי בית-דין, שהרוגי בית דין לא נקברו אלא באחד משני בתי הקברות "שהיו מתוקנין לבית דין" (משנת סנהדרין ו' ה'). ישו היה הרוג מלכות, ויוסף הרמתי עשה בו כדת וכדין: מבחינת הסנהדרין, הוא בית דינם של היהודים, עמד ישו בחוקת כשרות גמורה.

אגב, ענין רחיצת הידים שמיוחס לפילטוס, לאות שהוא חף מהכל, זה ענין יהודי מובהק שהיה זר לרוחו של נציב רומי.

התוצאות האיומות של משפט זה לא היו בגלל המשפט או הצליבה, או מעשי היהודים באותו הזמן, אלא בגלל התיאור המגמתי של ההליכים והגושפוקה הדתית שניתנה לתיאור זה. יישר כוח כנה לשופט חיים כהן על מפעלו המבורך.

ח. נעמן